

О ДУШИ И ЋУТАЊУ

Славко Гордић, *Погсећања и наговори*, Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин”, Зрењанин, 2022

Најновија књига Славка Гордића *Погсећања и наговори*, објављена после есејистичке књиге *Међу својима* (2020), представља продубљивање и поновно читање оних тема о којима је говорио на трибинама, скуповима или их је писао за часописе и зборнике. Аутор групише текстове у три целине, а тематски распоред у овој књизи намеће важна питања – канон, поетику и идентитет. *Погсећања и наговори* у целини преиспитују историју и идентитет наше књижевности и поетичке замке које та књижевност поставља. Почев од Јована Дучића, Тодора Манојловића, Иве Андрића, Добрице Ћосића и Михаила Марковића, у овој књизи преиспитани су људи *свејске културе* који много воле свој народ и свој идентитет. Наговештавајући тему дијаспоре („све нас је више у другим државама [...] а све мање у матичној земљи”), ова књига, кроз језик и питкост, као да узвикује „Ave Serbia и све српске земље, српски род и српски свет”. Закључци у којима се укрштају, смењују и аргументују књижевна и филозофска прозрења важна су не само за схватање праваца у којима се креће српска књижевност већ и праваца, непроходних и нејасних, у којима се креће наш колективни идентитет. Ако је историја и рецепција књижевности занемарила и заборавила наше писце, Славко Гордић подсећа да је то наш избор и да може и другачије. Сувише скроман да би тако дефинисао, исправљајући неправду према појединим ауторима, Славко Гордић овом књигом пружа овим писцима дуготрајнију славу него што су је поједини имали (иако је, сматра Ками, са Сиријусова становишта свака слава краткотрајна).

Преиспитујући културну и националну посвећеност Јована Дучића своме народу, а поводом стопедесетгодишњице песниковог рођења, Гордић подсећа да је Дучић био један од највећих „мислилаца, путописаца, књижевних критичара и, што свакако знате, задужбинара и колекционара”. Бавећи се Дучићевом дипломатском активношћу, књижевним, путописним и критички радом, истиче као вредно „исписивање универзалне истине”, посебно у књизи *Благо цара Радована*. Дучићев „рафинман”, трагом Кашанинове мисли, Гордић види у вишеструкој улози коју Дучић има у нашој култури: дипломата, мислилац, путописац, књижевни критичар, задужбинар и колекционар. Сећањима на Руђера Бошковића, сликара Риста Вукановића и Вука Караџића, родно Требиње се изнова рађа у делу овог путописца и књижевног критичара, а на то аутор подсећа усмеравајући пажњу на његово песништво и на три главне фазе: војиславовска, парнаско-симболистичка и постсимболистичка. Иако подсећа на Дучићево казивање да су бог, љубав и смрт „три највећа и

најфаталнија мотива живота и уметности” – Гордић о смрти ћути. Ћути кроз подсећање на Кашанина који тврди да је циклус „Песме смрти” „јединствен у нас, и по дубини, не само по теми”.

О Дучићу је писано доста и темељно, а „уздржаност, па и строгост” примећујемо у оценама дела Тодора Манојловића (1883–1968), иако је његово гесло било „да треба певати радосно или никако”. Гордић наглашава да му антологичари нису били привржени (Милослав Шутић, Милутин Лујо Данојлић, Мирослав Егерић и Ненад Грујичић) и да је Манојловић прошао као „својеврсна песничка пепељуга”. Новим читањем Тодора Манојловића аутор истиче неправду коју је рецепција начинила према овом „грађанину света”. С друге стране, аутор *Подсећања и наговора* о Иви Андрићу, „хероју артикулације” (М. Павловић) пише уз акценат на „парадокс несагласја Андрићевог отпора афоризму” и подсетник на предговор Мира Вуксановића управо о односу према речима. Ту мисао оснажује и Андрићева прича „Речи”, којом „мистерија речи” престаје да буде ребус и постаје ћутање. „Танкоћутни отпор” који пружа Андрић према помодним виђењима језика у Гордићевом тумачењу најближе је истини – да су „границе језика уједно и границе нашег света”.

О поетским и реторичким секвенцама у *Коренима* Добрице Ћосића писали су, између осталог, и Борислав Михајловић и Јован Деретић, чије недоследности, посебно Михајловићеве, Гордић поставља као кључна питања. Дијалогска поставка овог есеја аргументовано је допуњена исказима који показују да је реч о једном од најзначајних романа наше књижевности. Истицањем погодности за екранизацију и театрализацију, *Коренима* се аутор бави кроз метафоризацију, дијалогске секвенце, генитивне метафоре, персонификовање апстрактног, оксиморонске зачудности и све то *Корене* приближава поеми.

У тексту „Све наше утопије” о сећању на Михаила Марковића (1923–2010) аутор наглашава да није филозоф и филозофски писац, чак ни у „аматерској мери”. Међутим, концизан и виспрен дијалог, сачињен од кованица и ископинама из књижевне прошлости, подсећа нас да је књижевност нужност изражавања душе, а поетски ефемерис можемо разумети као ефемерис човека и ефемерис света настајања. У том смислу, чини се да су реченице овог ерудите, ипак, саткане од филозофске мудрости која надилази тумачење заборављених тема наше историје књижевности, „греју човекову душу” и задиру директно у суштину човековог постанка и останка човекове душе, а познато је да су најбољи они тумачи који *проионе* и препознају душе оних који стварају. Говорећи о аутору *Филозофских сусрећа* (2003), а поводом утопије и *ћрљавих* или *чисћих* руку, Гордић говори о стопљености Марковићеве личности и његових теоријских и етичких уверења. Описујући, као у огледалу, човека „голубије јетре”, способног да поцрвени (јер има срца), човека који чини да се сви око њега осећају лепо, који је спреман да прихвати различито мишљење

и да стрпљиво и родитељски учи друге, Гордић са скромним дивљењем понавља овај фрагмент:

У једно смо сигурни. Постоји пријатељство и љубав, релативна слобода коју човек увек изнова мора за себе да освоји. Постоји људска солидарност, стваралаштво, могући свет равноправности. То је довољно да греје човекову душу и да живот, упркос свему, чини смисаоним. На тим темељима наше утопије остају – можда удаљеније него што смо се надали – али реално могуће.

Филозофски сусрећи, 2003.

Други део *Погсећања и наговора* обухвата пет текстова. Први текст „С песницима, опет, из дана у дан” можемо читати дневничка сведочанства о читању поезије, уз, како сам аутор каже, мало „осмишљавања”, о новим песничким књигама или новим читањем већ прочитаног. Писао је о Саши Радојчићу, Дејану Алексићу, Дејани Николић, Огњенки Лакићевић, Тањи Ступар Трифуновић, Ани Ристовић, Ђорђу Деспићу, Мирославу Алексићу, Тањи Крагујевић и другима. Такав поетски дневник стаје у одбрану „нежним осећањима”, обухвата и термине попут женског писма и женске перцепције (о којима, напомиње аутор, више зна Владислава Гордић Петковић), преокупиран оним што самоизоловање доноси са собом, поезијом и прозаидама. Питањем канона Гордић се бави и у тексту „Шта читамо, шта нам се догађа”, у којем тврди да, поред Андрића и Црњанског, у нашој књижевности канон представља и Добрица Ћосић. Пишући дневничке белешке у периоду од 10. фебруара 2020. године до 26. априла 2022. године, Гордић заводљивим, кратким формама бележи оно што је у том тренутку читао. Богато алузијама, референцама и подсећањима, проицљиве и дубоко промишљене дневничке рефлексије учвршћују суштинску везу за бићем књижевности, засноване на премисама уметничко-филозофских референци у јединственом духовном сједињењу. Дневници су од својих основних карактеристика овог жанра задржали само формалне карактеристике. Иако дневнички записи имају интимни карактер, ове белешке се налазе подједнако далеко од псеудолитерарног карактера, као и од есејистичке форме, узимајући понешто и од једног и од другог. Такви есејистички дневнички записи помажу да се одреди спецификум Гордићевог текста, спецификум појединих песничких поетика, пружајући, притом, и својеврсно упутство за кретање кроз савремену поезију и прозу. Налик Пекићевом исказу из 1959. године, можемо ове дневничке записе означити и *дневником рефлексција*, односно предлошком за читање дела о којима аутор пише. Поетичка сврха дневничких записа открива стваралачку потребу за искреношћу, која не замара личним већ је резултат аутентичности и луцидне непосредности и тумачења поезије од Анушића, Деспића, Танасијевића, Кордића, Ненадића, Ђога, Нога, Тонтића, Сладоја и других.

Трећи део књиге сачињен је од есеја о Његошу (*кључна реч*), идентитету као темељу образовања, српском песништву у Хрватској и едицији Десет векова српске књижевности Издавачког центра Матице српске. Неки од ових текстова су изложени на промоцијама или скуповима. За разлику од текста који је увек на неки начин фиксиран, по Платоновој дистинкцији говор има снагу досезања истине, тј. *свейлосѝ сазнања*, разобличавајући сенку књижевности и стварности. На тај начин, професор још једном подсећа и наговара да не заборавимо битна имена нашег идентитета и прекидом ћутања и неговањем осећања за свет око себе нуди публикацију која ако не расветљава у потпуности онда баца сноп светлости сазнања на она места која су већ дуго у мраку.

Мсп Милена Ж. КУЛИЋ

Матица српска

Одељење за књижевност и језик

стручни сарадник

milenakulic1@gmail.com

КУЛТУРНИ И НАЦИОНАЛНИ ОКВИРИ АУТОПОРТРЕТА ЈЕДНОГ ГИМНАЗИЈАЛЦА: ДНЕВНИК ТИХОМИРА ОСТОЈИЋА

Тихомир Остојић, *Мој дневник*, приредила Александра Јовановић, Матица српска, Нови Сад 2022

Самеравајући властити подухват аутореклесије и самоисповедања, годину и три дана након прве белешке, у дневничком запису од 24. септембра 1882. године, Тихомир Остојић забележио је „Даклем година прохујала! У овој књизи стоји моје мишљење, моје осећање, мој живот за ово годину дана.” Имајући у виду значај који ће у потоњим деценијама (на прелазу из XIX у XX век и у првим двама деценијама XX века) у српској књижевној и културној јавности имати Тихомир Остојић (секретар Матице српске, уредник *Летописа Матице српске*, професор Српске православне велике гимназије у Новом Саду, потпредседник Српске читаонице у Новом Саду, надзорник Српског учитељског конвикта, председник Артистичког одсека Српског народног позоришта, редовни професор и први декан Филозофског факултета у Скопљу), сведочанство о школовању у Новом Саду овог гимназијалца може се сагледати метонимијски, по принципу *pars pro toto*, као објективан и детаљан приказ година учења, сазревања, националног и личног изражавања будућих истакнутих јавних и културних делатника.